

Korkeakouluopiskelijoille monipuolisempi kielivaranto digipedagogiikan keinoin KiVAKO-hankkeessa (2018–2021)

Laura Senni

Viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalaisten kielitaidot ovat supistuneet ja kansallinen kielivaranto on selkeästi köyhtynyt, toteaa professori emerita Riitta Pyykkö vuonna 2017 julkaistussa Monikielisyys vahvuudeksi -selvityksessä (Pyykkö, 2017). Pyykön toteuttaman tutkimuksen mukaan kielivalinnat ovat yksipuolistuneet kaikilla koulutusasteilla. Jos aiemmin vielä merkittävä määrä oppilaita valitsi ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi saksan, espanjan tai venäjän, tilanne on tänään aivan toisin: valtaosa (yli 90 %) oppilaista peruskoulussa ja lukiossa opiskelee ensimmäisenä vieraana kielenä englantia. Muita kieliä opiskellaan muutaman kurssin verran lukiossa tai niitä aloitetaan vasta korkeakoulussa. Tämän tilanteen seurauksena suomalaisista korkeakouluista valmistuneet siirtyvät työmarkkinoille aiempaa kapeammilla kielitaidoilla, jotka usein rajoittuvat siis pelkkään Englantiin.

Se, ettei työelämässä osata käyttää käytännössä muita vieraita kieliä kuin englantia, on selkeästi ristiriidassa nykyisten työmarkkinoiden vaatimusten kanssa. EU-komission toteuttamasta raportista (2017) käy ilmi, että monilla työnantajilla on nykyään vaikeuksia löytää hakijoita, joilla olisi tarvittavia kielitaitoja. Vahvan englannin kielen osaamisen lisäksi hakijoiden olisi osattava myös toinen vieras kieli sujuvasti, eli CEFR:n tasoilla C1 ja C2. Raportin mukaan eri aloilla tarvitaan tietenkin erilaisia kieliä, mutta kielitaitoisia työntekijöitä arvostetaan myös yleisesti kulttuuri-osaamisen ja kulttuurienvälisen viestintätaitojen vuoksi.

Pyykön selvitykseen liitettiin pitkä lista suosituksista, joilla erilaiset tahot voisivat yrittää parantaa kielivarannon huolestuttavaa tilaa. Näistä suosituksista se, joka käyttöön otollaan aiheutti eniten muutoksia ja keskustelua, on ensimmäisen vieraan kielen eli A1-kielen varhentaminen peruskoulun ensimmäiselle luokalle. Varhentaminen aloitettiin 2019, mutta muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta se ei tuottanut haluttua tulosta: muun muassa OAJ:n toteuttamasta kyselystä käy ilmi, että käytännössä englannin kielen opiskelu aloitetaan nyt aikaisemmin ja muita kieliä valitaan ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi vain harvoin eikä siis kielivarannon kaventumista saatu kuriin (Lievonon, 2021). Keskustelu kielen opiskelun varhentamisesta sekä yleisesti suomalaisesta kielivarannosta nousi esille paitsi kielenopettajien omissa kanavissa (esimerkiksi Kieliverkosto omisti teemavuoden 2020 Suomen kielivarannolle¹) myös Suomen valtamediassa. Lukuisissa kirjoituksissa korostetaan monipuolisen kielitaidon merkitystä esimerkiksi tasa-arvoisen yhteiskunnan ja koulutuksen osana (Turun Sanomat, 2021), taidon tärkeyttä, tai jopa välttämättömyyttä työelämässä (Aamuposti, 2021; Etelä-Suomen Sanomat, 2021). Se nähdään

¹ <https://www.kieliverkosto.fi/fi/toiminta/kieliverkostossa-tapahtuu/kieliverkoston-vuoden-2020-teema-on-suomen-kielivaranto>

mediassa myös työkaluna, joka edistää kriittistä medialukutaitoa (Helsingin Sanomat, 2021b). Niin ikään Helsingin Sanomien haastattelussa Suomen Yrittäjien toimitusjohtaja Mikael Pentikäinen toteaa, että englanti ”on tavallaan itseäänselvyys [...]. Se näyttää olevan yrityselämän kansainvälinen kotikieli. Muu kielitaito sen päälle on jokaisen työmarkkina-arvoa vahvistava asia.” (Helsingin Sanomat, 2021a.)

Korkeakoulujen kieli- ja viestintälaitoksilla näyttäisi olevan jo nyt ja myös tulevana vuotena keskeinen rooli opiskelijoiden monipuolisten kielitaitojen kehittämisessä. Pyykön suositusten joukosta löytyy myös korkeakouluille suunnattu ehdotus. Pyykön mukaan vähemmän opiskeltujen kielten opetusta tulisi kehittää korkeakoulujen yhteistyönä ja digitaalisen pedagogiikan työkaluja hyödyntäen. KiVAKO-hanke² on pyrkinyt saavuttamaan juuri tätä tavoitetta, ja rohkenen sanoa, että hankkeen tulosten myötä on otettu monta askelta oikeaan suuntaan. Seuraavissa kappaleissa tarkastelen KiVAKO-hanketta erityisesti monikielisuuden näkökulmasta. Kirjoituksessani väitän, että monikielisyys näkyy hankkeen päätavoitteissa, työskentelytavoissa sekä lopputuloksissa ja että hanke on edistänyt suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden kielivärrän kehittämistä merkittäväällä tavalla.

Mitä tarkoittaa ’monikielisyys’?

Kun puhutaan Suomen kielivärrästä, saatetaan helposti unohtaa, että Suomen kielet eivät ole pelkästään viralliset kansalliskielet suomi ja ruotsi. Saamen kielet, romanikieli, suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli sekä karjalan kieli ovat autoktonisia ja niiden puhujien kielillisistä oikeuksista säädetään eri laeissa³. Suomessa puhutaan myös monia muita kieliä: Tilastokeskuksen mukaan vieraskielisten osuus väestössä on kasvanut vuodesta 1980 lähtien jatkuvasti ja viimeisen kymmenen vuoden aikana se on melkein kaksinkertaistunut. Vuonna 2021 Suomessa asuvat vieraskieliset ihmiset olivat 8,3 % koko väestöstä⁴. Vieraskielisten asukkaiden myötä Suomessa puhutaan tällä hetkellä noin 160 eri kieltä. Ei ole siis liian kaukaa haettua väittää, että Suomi on monikielinen maa. Tätä väittää myös Pyykkö (2017, 16) selvityksessään, jossa monikielisyttä määritellään seuraavasti:

Monikielisyys on tilanteista, ja yksilön kaikenlainen monikielisyys tulisi tunnustaa, hyväksyä ja nähdä voimavarana. Yhteisössä monikielisyys edellyttää oman ja muiden osaamattomuuden hyväksymistä. Kielet voivat toimia erikseen rinnakkain tai puhujat voivat käyttää kaikkea kielitaitoaan joustavasti. Kieli on resurssi, jota ihminen voi käyttää vuorovaikutuksessa eri tilanteissa eri tavoin, jopa kieliä yhdistellen, ja oppijan ensikieli ja kulttuuri saavatkin näkyä. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että ”kaikki käy”. Kielikäsitteessämme tulisi olla tilaa sekä monikielisyydelle, rinnakkaiskielisyydelle että oikeakielisyydelle.

² <https://www.kivanet.fi/hanke/>

³ Kotimaisten kielten keskus (<https://www.kotus.fi/kielitieto/kiellet>).

⁴ Tilastokeskus: Väestökielen mukaan 1980–2021 (https://www.stat.fi/til/vaerak/2021/vaerak_2021_2022-03-31_tau_001_fi.html).

Monikielisyden käsite ei ole sinänsä uutuus kielten didaktiikan tutkimuksessa. 1960-luvuilla kielitieteellinen tutkimus keskittyi ensisijaisesti L2:n eli ensimmäisen vieraan kielen oppimiseen ja opettamiseen ja käsitteli kaikki sen jälkeen opitut kielet lisäämällä ne ikään kuin matemaattiseen yhtälöön: monikielisyys = L1 + L2 + L3 ... + Ln. Silloisen käsityksen mukaan äidinkieli sekä kaikki muut vieraat kielet sijoittuivat puhujan aivoissa eri lokeroihin eivätkä vaikuttaneet toisiinsa. Jo 1980-luvulla kuitenkin nousi esille käsitys monikielisydestä, jota pidetään nykypäivänäkin totena: kaikki opitut kielet ovat aivoissa yhteydessä keskenään ja vaikuttavat toisiinsa ja uuden kielen oppiminen tapahtuu aina kaikkien osattujen kielten pohjalta, mukaan lukien äidinkieli. Kaikki kielet eivät ole samassa asemassa eikä monikielinen ihminen osaa kaikkia kieliä yhtä hyvin, mutta hän osaa hyödyntää niitä saavuttaakseen viestintätavoitteitaan. Oksaar (1980, 43) kuvailee tätä prosessia käsitteellä ”funktionaalinen monikielisyys” (*funktionale Mehrsprachigkeit*):

Mehrsprachigkeit definiere ich funktional. Sie setzt voraus, dass der Mehrsprachige in den meisten Situationen ohne weiteres von der einen Sprache zur anderen umschalten kann, wenn es nötig ist. Das Verhältnis der Sprachen kann dabei durchaus verschieden sein – in der einen kann, ja nach der Struktur des kommunikativen Aktes, u.a. Situationen und Themen, ein wenig eloquenter Kode, in der anderen ein mehr eloquenter verwendet werden.

Monikielisyyttä käsitellään myös eurooppalaisessa viitekehyksessä eli CEFR:ssa. Alkuperäisessä, vuonna 2001 julkaistussa dokumentissa monikielisyden käsite kuvataan englanniksi sanalla *plurilingualism*⁵ ja monikielisen ihmisen taitoja kuvataan näin: “as an individual person’s experience of language in its cultural contexts expands, [...] he or she does not keep these languages and cultures in strictly separated mental compartments, but rather builds up a communicative competence to which all knowledge and experience of language contributes and in which languages interrelate and interact.” (Euroopan neuvosto, 2001, 4) CEFR:n mukaan kielten opetuksen tavoitteena on oppilaiden kielirepertuaarin (*linguistic repertoire*) rakentaminen. Tämä toki edellyttää, että tarjolla olisi monipuolista kielikoulutusta, joka mahdollistaa oppilaiden ja opiskelijoiden monikielisen taidon kehittymistä. Viitekehyksen alkuperäinen versio ei käsittele monikielisyyttä sen tarkemmin eikä tarjoa konkreettisia ehdotuksia tai työkaluja monikielisen ihmisen kielitaitojen kehittämiseen ja arvioimiseen.

Alkuperäistä eurooppalaista viitekehystä kehitettiin ja täydennettiin, ja vuonna 2018 ilmestyi päivitetty versio *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors* (Euroopan neuvosto, 2018). Yksi uudemman version tärkeimmistä uutuuksista on monikielisyyteen ja kulttuuriseen osaamiseen liittyvät uudet kuvaimet: ***Building on pluricultural repertoire***, ***Plurilingual comprehension*** sekä ***Building on plurilingual repertoire***. Kuvaimien avulla korostetaan, että jokainen yksilö omaa moninaisen kielivarannon, jossa kaikki kielet liittyvät toisiinsa ja kaikkia kieliä voidaan hyödyntää

⁵ Viitekehyksessä *multilingualism* ja *plurilingualism* määritellään erikseen, mutta molemmista käsitteistä käytetään suomeksi sana ”monikielisyys”. *Plurilingualism*-termin suomenkieliseksi käännökseksi on ehdotettu mm. ”useakielisyys” (Inha & Mattila, 2018).

tilanteesta ja kielikohtaista taitotasosta riippuen viestintätavoitteen saavuttamiseksi. Vaikka oppijan taitotaso ei olisi samaa kaikissa kielissä, ”[v]ähäisestäikin osattua kieltä voidaan usein hyödyntää toisen kielen tukena, varsinkin jos kielet ovat keskenään sukulaiskieliä. Yksilö osaa myös yhdistää ja hyödyntää kieliä luovasti ja käyttää eri kieliä rinnakkain eli kieleillä. Monikielisyys ja kieleily tukevat viestin välittämistä (mediaatiota) myös tilanteessa, jossa osapuolilla ei ole yhteistä kieltä.” (Opetushallitus, 2018.) Kielivarannon rinnalla jokaisella oppijalla on myös kulttuurivaranto, joka on ”yhdistelmä yleismaailmallista tietoa, sosiokulttuurista tietoa ja kulttuuritietoisuutta. Kulttuurinen osaaminen auttaa selviämään toiseuden kanssa (engl. *otherness*) tunnistamalla ja ymmärtämällä, mitä samaa ja erilaista eri kulttuureiden välillä on. Kulttuurinen osaaminen auttaa siis myös tilanteessa, jossa yksilö tuntee irrallisuutta ympäröivästä kulttuurista.” (Opetushallitus, 2018.)

Jotta henkilö voisi hyödyntää monikielistä osaamistaan, hänen tulee luonnollisesti osata monta kieltä – jopa vähäinen osaaminen riittää. Mahdollisuus monipuolisen kielivarannon rakentamiseen tulisi olla tarjolla kaikilla koulutusasteilla, ja oppilaita tulisi kannustaa kielten oppimiseen eri tavoilla. Monikielinen henkilö osaa kommunikoida eri kielillä, tuntee eri maiden kulttuurisia piirteitä ja lisäksi kykenee kulttuurienväliseen mediaatioon (*cross-cultural mediation*, Euroopan neuvosto, 2018) eli merkitysneuvotteluun eri kielten ja kulttuurien välillä. Monikielisyydellä on siis useita ulottuvuuksia, joista on selkeää ja konkreettista hyötyä korkeakouluopiskelijoille kaikilla koulutusaloilla, sekä opintojen aikana että opintojen päätyttyä.

Monikielisyys KiVAKO-hankkeen lähtökohtana, tavoitteena ja lopputuloksena

KiVAKO eli kielivarannon vahvistaminen korkeakouluissa oli Opetus ja kulttuuriministeriön rahoittama kärkihanke, jota toteutettiin 25 suomalaisen korkeakoulun yhteistyössä vuosina 2018–2021. Hankkeen lähtökohtana oli juuri Pyykön selvityksessä esille noussut Suomen kielivarannon köyhtyminen: korkeakouluopiskelijat tarvitsevat opinnoissa ja opintojen päätyttyä monipuolista kielten osaamista, mutta he eivät kuitenkaan pysty tai ehdi rakentamaan tätä osaamista perus- ja toisen asteen koulutuksessa. Muiden kielten opinnot tulisi siis aloittaa korkeakouluopintojen aikana, ja vain muutamassa vuodessa tulisi saavuttaa useammassa kielessä sellainen taitotaso, jota nykyisessä työelämässä tarvitaan. Esimerkiksi tekniikan alalla vahvan saksan kielen osaaminen on välttämätöntä, ja juristi, joka on kiinnostunut urasta EU:n instituutioissa ei voi olla osaamatta ranskaa. Toisaalta joillakin aloilla perustason osaaminen onkin riittävää: muoti- ja vaatetusalan kansainvälisissä piireissä pärjää englannin kielellä, mutta esimerkiksi italialaiset arvostavat sellaista yhteistyökumppania, joka tuntee italialaista ruokakulttuuria ja osaa esimerkiksi tilata ravintolassa ruualle sopivaa viiniä italiaksi. S2-opettajalle taas saattaa olla hyötyä siitä, että hän tuntee oppilaidensa äidinkielistä ainakin muutamia sanoja ja fraaseja, jotka helpottavat viestintää ja luovat oppilaille myös turvallisuuden ja arvostuksen tunteen.

KiVAKO-hankkeen tavoitteeksi asetui suomalaisten korkeakoulujen vieraiden kielten opintopolkutarjonnan kehittäminen yhdistelemällä ja uutta kehittämällä sekä valtakunnallisena että alueellisena yhteistyönä. Koska tarkoitus oli tarjota opiskelijoille joustavia, paikasta ja ajasta

riippumattomia opintopolkuja, hankkeessa hyödynnettiin digitaalisen pedagogiikan menetelmiä ja työkaluja sekä rakennettiin kokonaisia verkko-opetuspolkuja eikä pelkästään irrallisia opintojaksoja. Hankekauden aikana yhteistyöhön osallistui noin 140 opettajaa ja asiantuntijaa korkeakoulujen kielikeskuksista eri puolelta Suomea. Osallistujat jaettiin osahankkeisiin, jotka suunnittelivat ja toteuttivat verkko-opintotarjontaa 11 eri kielelle: saksaan, espanjaan, ranskaan, venäjään, italiaan, portugaliiin, viroon, suomalaiseen viittomakieleen, kiinaan, japaniin ja koreaan. Lisäksi hankkeessa kehitettiin monikielinen UniTandem-projekti, joka mahdollistaa kielten tandemoppimista etäyhteyksin. Verkko-opintotarjonta tuotettiin DigiCampus-hankkeen Moodle-oppimisolustalle ja kaikki materiaalit luotiin avoimella Creative Commons -lisenssillä, jotta ne olisivat jatkossakin kenen tahansa hyödynnettävissä ei-kaupalliseen käyttöön. Hankkeessa tuotettiin yhteensä 56 verkko-opintojaksoa, jotka muodostavat yhdessä 184 opintopisteen kokonaisuuden. Verkko-opintotarjonta näkyy kokonaisuudessaan alla olevassa taulukossa.

	DE	FR	ES	RU	IT	PT	EE	CHN	JPN	KOR	FSE	UniTandem
A1	24 ECTS	24 ECTS	21 ECTS	21 ECTS	15 ECTS	9 ECTS	10 ECTS	15 ECTS	12 ECTS	12 ECTS	6 ECTS	15 ECTS
A2												
B1												
B2												
C1												
C2												

Taulukko 1: KiVAKO-hankkeen verkkokurssitarjonta kielen ja taitotason mukaan.

Kaikki hankkeessa tuotetut opintojaksot pilotoitiin hankkeen aikana yhteistyökorkeakoulujen opiskelijoiden kanssa. Jokaiseen opintojaksoon otettiin mukaan enintään 30 opiskelijaa, ja suosituimmille kursseille varasijoille jäi useita kymmeniä opiskelijoita. Yhteensä hankkeen aikana noin 2 150 opiskelijaa haki opiskelupaikkaa KiVAKO-kursseilta. Näin iso kiinnostus kielikursseja kohtaan ei varsinaisesti tullut yllätyksenä, sillä KiVAKO-tarjonnassa olleiden kielten opetusta ei järjestetä monissa korkeakouluissa ollenkaan tai tarjolla ovat vain pari peruskurssia. Lisäksi verkkokurssien houkuttelevuuteen on saattanut vaikuttaa myös se, että kurssien toteutuksen aikana eli ennen koronaviruspandemiaa kielten etäopetus ei ollut kaikissa korkeakouluissa välttämättä kovin yleistä ja uutuuteen suhtauduttiin varsin myönteisesti.

Yksi KiVAKO-hankkeen keskeisimmistä tavoitteista oli myös kehittää malli korkeakoulujen yhteistyön jatkamiseen hankekauden päättyessä. Hankkeessa toiminut niin sanottu rotaatioryhmä loi perustan KiVANET-verkoston syntymiseen: ”rotaatiomallin mukaisesti kukin korkeakoulu tarjoaa verkostolle tietyn määrän opintojaksoja ja saa näin itse verkko-opintoja tuottamalla avattua oman korkeakoulun opiskelijoille pääsyn koko yhteisen verkkotarjonnan piiriin. Tarkoitus on siis luoda vastavuoroinen toteutusmalli, jossa raha ei liiku, vaan tarjoamalla opintojaksoja verkostolle, saa opiskelupaikkoja kaikille muillekin verkkokursseille.” (Varttala & Puranen, 2020.) KiVANET-verkosto aloitti toimintansa syksyllä 2021. Verkostoon kuuluvat

melkein kaikki samat korkeakoulut, jotka olivat mukana KiVAKO-hankkeessa, ja lisäksi kaikki muut suomalaiset korkeakoulut voivat halutessaan liittyä mukaan, kehittää verkko-opetustarjontaa eteenpäin ja tarjota opiskelijoilleen pääsyä verkoston kielikursseille.

Työskentely korkeakoulurajoja ylittävässä monikielisessä verkostossa

Hankeen päätavoitteisiin kuului myös korkeakoulurajoja ylittävän kielten didaktiikan ja digitaalisen pedagogiikan asiantuntijaverkoston rakentaminen. KiVAKO oli suomalaisten korkeakoulujen hanke, ja viestintäkieli hankkeen puutteissa oli pääsääntöisesti suomi, mutta osallistujien kirjavan kielitaustan vuoksi työskentely hankkeessa oli enemmän monikielistä kuin pelkästään suomenkielistä. Suomalaisten korkeakoulujen henkilöstö on monesta syystä tottunut monikieliseen työskentelyyn ja suhtautuu positiivisesti siihen, että viestinnässä käytetään muitakin vieraita kieliä kuin englantia (Ylönen & Heinonen, 2017). KiVAKO-hankkeen osallistujilla oli useita mahdollisuuksia toimia ja verkostoitua monikielisessä ympäristössä hankkeen pääseminaarien ja varsinkin osahanketyöskentelyn yhteydessä.

Hankkeen pääseminaareissa kaikki osallistujat kokoontuivat samaan paikkaan, ennen koronaviruspandemiaa Haaga-Helian ammattikorkeakoulun tiloissa, pandemian aikana verkon välityksellä. Seminaarit sisälsivät aina yhteisiä osuuksia sekä työskentelyä osahankkeissa. Yhteisissä osuuksissa osallistujille välitettiin tärkeimpiä tietoja hankkeen etenemisestä ainakin suomeksi ja suomalaisella viittomakielellä, tarvittaessa myös englanniksi. Lisäksi osahankkeiden edustajilla oli mahdollisuus esittää muille, miten työskentely sujui ja mitä he olivat suunnitelleet tai konkreettisesti toteuttaneet. Kaikki osallistujat pääsivät siis kurkistamaan, miten 11 eri kielen opettajat olivat rakentaneet opintojaksonsa eli millaista opetettavaa aineistoa sekä millaisia menetelmiä ja tehtäviä he olivat valinneet. Näin ollen he saivat myös hyviä vinkkejä ja virikkeitä oman opintotarjonnan rakentamiseen – ja kenties he saivat myös oppia samalla uusilla kielillä.

Osahankkeet koostuivat erikokoisista ryhmistä, joista pienimmät olivat työpareja ja isoimmat yli 20 hengen työryhmiä. Osahankkeissa työskentelivät rinnakkain suomalaiset opettajat, joiden äidinkieli oli suomi tai ruotsi, sekä kansainväliset kieltenopettajat, jotka toimivat oman äidinkielensä opettajina eri suomalaisissa korkeakouluissa. Pienimmät osahankkeet, erityisesti italia, portugali, viro ja viittomakieli, työskentelivät usein yhdessä samassa tilassa. Niinpä opettajat pääsivät tutustumaan toisiinsa ja opetettaviin kielisiin hyvin. Tästä syntyi hyvin mielenkiintoinen yhteistyömalli, jossa jokainen osallistuja oli sekä opettajan että oppijan roolissa ja jossa mukana oli opetettavien kielten lisäksi myös viestintäkielet suomi ja englanti sekä muita kieliä, jotka kuuluivat kunkin henkilön kielirepertuaariin.

Työskentely osahankkeissa oli antoisaa ja loi perustan pitkäaikaiseen yhteistyöhön. Oli äärimmäisen tärkeää, että hankeosallistujat saivat tavata kasvokkain ennen koronapandemiasa johtuvia rajoituksia, mutta yhteistyö sujui hyvin myös etäyhteyksin. Monilla osahankkeilla etätyöskentely olikin normaalia jo ennen koronapandemiaa: osallistujat tulivat eri puolelta Suomea ja säännöllisten etäpalavereiden pitäminen oli kätevä ja joustava tapa varmistaa, että opin-

tojaksojen suunnittelu ja toteutus etenivät aikataulun mukaan. Parhaimmissa tapauksissa tiivis yhteistyö johti myös arvokkaisiin kohtaamisiin ja ystävyyksiin, jotka jatkavat myös hankkeen päätyttyä: ”Verkoston myötä monille meistä on tullut paljon uutta jaettavaa, kaikkien tuotantoryhmien digitaidot ovat vahvistuneet, olemme verkostoituneet ja monet meistä ovat luoneet elinikäisiä ystävyyssuhteita.” (Korhonen, 2022, 25.)

Esimerkkejä monikielisyyden tukemisestä eri opintojaksoilla ja erityisesti italian kielen kurseilla

Monikielisuus opintojaksoissa KiVAKO: saksa 8 sekä KiVAKO: UniTandem

Monikielisuus ja monikielisten taitojen kehittäminen olivat läsnä KiVAKO-hankkeessa myös didaktisella tasolla. Yksi esimerkki on saksankielisen PluriDeutsch-hankkeen yhteydessä kehitetty KiVAKO: saksa 8 (CEFR B2) -opintojakso. Erityisesti tekniikan alan opiskelijoille suunnatussa opintojaksossa opiskelijat harjoittelevat sellaisia viestintätilanteita, jossa he tulevat todennäköisesti toimimaan, jos he työllistyvät saksan kielen osaajina Suomessa. Koska saksan kielen osajista on suomalaisissa yrityksissä huutava pula (esim. YLE, 2021), on yleistä, että työyhteisössä olisi vain yksi tai muutama työntekijä, joka on vastuussa suullisesta ja kirjallisesta yritysviestinnästä saksankielisten partnereiden kanssa ja joka toimii käytännössä välikätenä kansainvälisessä liiketoiminnassa. Saksa 8 -kurssilla opiskelijat harjoittelevat esimerkiksi saksankielisen sähköpostikeskustelun raporttoimista suomeksi tai ruotsiksi ja saksankielisen esitelmän valmistamista englanninkielisten materiaalien pohjalta.

Toinen tärkeä esimerkki monikielisyyden tukemisesta on UniTandem-projekti (Annala & Abruquah, 2021). Kielten tandemopiskelu tarkoittaa oman äidinkielen opettamista partnerille, jonka äidinkieltä halutaan oppia. Oppijoiden lähtötasosta riippuen prosessiin voi myös sisältyä tukikieli, joka helpottaa viestintää ja kieliaineksen käsittelyä. Joka tapauksessa opiskelu tapahtuu monikielisessä ympäristössä, jossa on aina läsnä ainakin kaksi kieltä. UniTandem tukee monikielisyyttä ja suomalaisten kielivarannon laajentamista myös sisällyttämällä opetustarjontaan sellaisia kieliä, joita Suomessa puhutaan, mutta joista vain harvoin järjestetään muodollista opetusta. Lisäksi joillekin oppijoille tandemopiskelun kaltaisella vertaisoppimisella voi olla matala kynnyks aloittaa minkä vain kielen opiskelu. Toisaalta taas tandemopiskelu voi myös tukea kielten formaalia oppimista. UniTandem edistää myös oppimisen tasa-arvoa, sillä se yhdistää opiskelijoita ja mahdollistaa kielten vertaisoppimista ympäri Suomea.

Monikielisuus KiVAKO-hankkeen italian kielen tarjonnassa

KiVAKO-hankkeessa tuotetut Italian kielen opetusmateriaalit on tarkoitettu käytettäväksi sekä KiVANET-verkostossa että Lapin yliopiston kielikeskuksessa järjestettävässä lähi- ja etäopetuksessa. KiVAKO-hankkeessa tuotettiin viiden opintojakson kokonaisuus, joka sisältää

neljä perustason kielikurssia (Italia 1–4, CEFR A1–A2) sekä kulttuurikurssin Understanding Italy (CEFR A2–B1). Kurssien tukikielien ovat suomi ja englanti, mikä antaa sekä suomenkielille että kansainvälisille opiskelijoille pitkälti tasavertaiset mahdollisuudet osallistua kursseille. Kursseilla on tarjolla tehtäviä, jossa on suomenkieliset ja englanninkieliset ohjeet sekä erilaisia materiaaleja suomeksi ja englanniksi, esimerkiksi opetusvideoita ja linkkejä erilaisiin sivustoihin. Monikielisten materiaalien käytöllä on sekä periaatteellinen että käytännöllinen syy: toisaalta opiskelijoille halutaan antaa mahdollisuus osallistua kursseille äidinkielestään riippumatta, toisaalta jotkut hyvät opiskelumateriaalit löytyvät vain jommallakummalla kielellä. Esimerkiksi ei ole kovin paljon laadukkaita suomenkielisiä sivustoja, joilla voidaan opiskella ja harjoitella italian kieltä, mutta internetistä löytyy paljon hyödyllisiä englanninkielisiä aineistoja. Kurssien yhteydessä opiskelijoita kannustetaan pohtimaan omaa monikielistä identiteettiään ja käyttämään kielitaitojaan hyväksi uuden kielen opiskelussa. Monikielisyyden tukemisessa kursseilla olisi vielä kehitettävää, esimerkiksi monikielisyyden käsite voisi olla nykyistä paremmin esillä kurssien työtiloissa ja kurssimateriaaleihin voitaisiin lisätä monikielisyyteen liittyviä pohdintatehtäviä.

Monikielisen didaktiikan menetelmiä hyödynnetään eri opintojaksoissa erityisesti kieliopin ja sanastoa käsittelevissä materiaaleissa. Italian kielen opetuksen suunnittelussa kielikeskusesamme lähtökohdaksi on, että suomalaiset korkeakouluopiskelijat ovat monikielisiä. Suomalaisen opiskelijoiden kielivaranto on ollut tähän asti yleensä varsin laajaa, ja se on sisältänyt kolmesta kymmeneen eri kieltä eri taitotasolla (Huhtala, Kursiä & Vesalainen, 2021). Voidaan olettaa, että tullessaan italian kielen kursseille opiskelijat osaavat ainakin englantia ja ruotsia, mutta monet osaavat esimerkiksi myös saksaa tai muita romaanisia kieliä kuten espanjaa ja ranskaa. Kansainvälisillä opiskelijoilla voi olla taustastaan riippuen vielä tätäkin laajempi kielivaranto. Suurin osa opiskelijoista puhuu äidinkielenään suomea, joka on typologisesti melko kaukana romaanisista kielistä ja siten myös italian kielestä. Italian kielellä on kuitenkin paljon yhteistä ainakin englannin kielen kanssa, sillä kahdella romaanisella kielellä (latina ja ranska) oli historiallisesti tärkeitä vaikutuksia englannin kieleen. Italian, saksan ja ruotsin välillä on esimerkiksi yhtäläisyyksiä artikkelien käytössä ja substantiivien sukujärjestelmässä. Italian kielellä on luonnollisesti myös paljon yhteistä muiden romaanisten kielten kanssa sekä kielirakenteissa että sanastossa. Opiskelijoiden kielitaitoa selvittää yleensä kurssin alussa ja monikielisyyttä pohditaan esimerkiksi kielipotretin avulla. Kielipotretti on tehtävä, jossa ”piirtäjä kuvaa kehosiluettiin kielellistä moninaisuuttaan ja kieliensä tarinoita ja taustoja.” (Niemelä, 2021.)

Kielioppimateriaaleissa monikielinen lähestymistapa tukee kielirakenteiden ymmärtämistä ja omaksumista silloin, kun tietyllä rakenteella ei löydy vastinetta suomen kielellä. Suurimmat haasteet kielen opiskelun alkumetreilla ovat esimerkiksi määrällisen ja epämäärällisen artikkelin käyttö, substantiivien suvun määrittäminen ja sen yhdistäminen artikkeliin, kohtelias kielikäyttö sekä *avere*-verbin merkitys ja käyttö. Kielioppimateriaalissa kiinnitetään opiskelijan huomio siihen, että nämä rakenteet ovat olemassa monissa kielissä, joita he todennäköisesti osaavat.

Ero määrällisen ja epämäärällisen artikkelin välillä on olemassa muun muassa englannin, ruotsin, saksan, espanjan ja ranskan kieleissä. Sukujärjestelmä on hävinnyt englannin kielestä, mutta sitä löytyy edelleen kaikista muista aiemmin mainituista kielistä. Ihmisten puhuttelemisen kohteliaalla kielenkäytöllä on erittäin tärkeää italiankielisessä viestinnässä. Sen sijaan, vaikka

teitittely onkin olemassa suomen kielessä, sitä ei käytetä keskustelussa kovinkaan laajasti. Lisäksi teitittelyä ei muodosteta italian kielessä monikon toisella persoonalla, te-pronominilla, vaan yksikön kolmannen persoonan *Lei*-pronominilla, joka muistuttaa myös yksikön kolmannen persoonan pronominin feminiinimuotoa (*lei*, pienellä alkukirjaimella). *Avere*-verbi (vrt. esim. eng. *to have*, ran. *avoir*) on erittäin yleinen italian kielessä, ja se toimii *essere*- eli olla-verbin lisäksi apuverbinä monen aikamuodon muodostamisessa. Suomen kielen rakenteella ”minulla on” onkin possessiivinen merkitys, mutta opiskelijoita saattaa hämätä se, että rakenne sisältää nimenomaan olla-verbin. Ero *essere* (olla) ja *avere* (olla jollakulla, ”omistaa”) -verbien välillä on opiskelun alkuvaiheessa usein vaikea hahmottaa, vaikka se olisikin olemassa opiskelijoiden kielivariantoon kuuluvissa kielissä. Alla olevat kuvakaappaukset ovat peräisin KiVAKO: italia 1 -kurssin materiaaleista.

Avere	
io	ho
tu	hai
lui/lei/Lei	ha
noi	abbiamo
voi	avete
loro	hanno

- ENG: to have
- DE: haben
- FRA: avoir
- FIN: ”minulla on”, omistaa

Kuva 1: *Avere*-verbin taivutus preesensissä ja vastineet muilla kielillä.

Artikkelit

- Italian kielessä substantiivia edeltää aina artikkeli
- Kuten muissakin kielissä (mm. englanti, saksa, ranska, ruotsi) on olemassa **määräisiä ja epämääräisiä artikkeleita**
  - epämääräiset artikkelit: *un, uno, una, un'*
  - määräiset artikkelit: *il, lo, la, l', i, gli, le*
- Artikkelit valitaan **substantiivin suvun** sekä **alkukirjaimen** mukaan

Kuva 2: *Johdanto italian kielen artikkeleihin.*

Jokainen opintojakso on jaettu kolmeen kappaleeseen (*unità*), jotka on rakennettu tietyn viestintäteeman ympärillä. Viestintäteemaa lähestytään animaatiovideon tai tekstin avulla, ja videon tai tekstiin liittyvät avainsanat kerätään perinteiseen sanalistaan taulukkomuodossa. Tämä kappalesanasto on monikielinen: taulukko sisältää italiankieliset sanat tai ilmaiset, englanninkielisen ja suomenkielisen sanaston sekä yhden ylimääräisen sarakkeen, jossa opiskelijat voivat lisätä käännöksiä muillekin kielille tai omia huomautuksiaan. Sanojen visuaalinen rinnastaminen ainakin kolmella kielellä auttaa opiskelijoita huomaamaan morfologisia ja leksikaalisia samankaltaisuuksia.

sia. Toisaalta tämä voi auttaa minimoimaan opiskelijan ahdistuneisuutta uutta kieltä kohtaan, toisaalta taas se antaa mahdollisuuden kielen reflektointiin ja metalingvistisen tietoisuuden lisäämiseen. Kuvassa näkyy esimerkki monikielisestä kappalesanastosta KiVAKO: italia 1 -kursin ensimmäisestä kappaleesta.

MULTILINGUAL GLOSSARY: *PLACERE DI CONOSCERTI!*

Word / expression	English	suomi	Other language(s)
buongiorno	good morning / good day	hyvää päivää	
come stai?	how are you?	mitä sinulle kuuluu? miten voit?	
sto bene	I'm fine	voin hyvin	

Kuva 3: Italia 1 -kursin ensimmäisen kappaleen sanasto.

Yhteenveto

KiVAKO-hankkeen myötä suomalaisissa korkeakouluissa on otettu selkeä askel eteenpäin monikielisyyden edistämiseksi ja siten Suomen kansallisen kielivarannon kehittämiseksi. Hankkeessa tuotettiin runsaasti materiaalia eri kielten (verkko-)opetukseen eurooppalaisen viitekehyksen eri tasoilla. Lisäksi hankkeen myötä rakennettiin laaja kielten digitaalisen pedagogiikan asian-
tuntijaverkosto, jossa jokainen voi vaikuttaa oman työyhteisön kehittämiseen jakamalla osaamisensa eteenpäin. Jatkuvuutta hankkeen arvokkaille tuloksille ja opeille takaa syksyllä 2021 aloittanut KiVANET-verkosto, jonka ansiosta merkittävä osa suomalaisista korkeakouluopiskelijoista voi laajentaa omaa kielivarantoaan joustavasti ja asuin- ja opiskelupaikastaan riippumatta.

Meidän kielikeskuksemme näkökulmasta KiVAKO-hankeella oli tärkeä rooli myös italian kielen opetuksen uudistamisessa. Hankkeessa kehitettyjä materiaaleja sekä työskentelytapoja otettiin käyttöön varsinkin vuosina 2020–2021, jolloin ne tukivat opetusta, kun verkko-opetuksesta tuli väistämätön osa meidän opettajien arkea. Syksystä 2021 alkaen italian kielen opetusta tarjotaan joustavasti niin, että opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua joko lähiopetukseen tai KiVANET-verkoston tarjoamaan verkkokurssiin. Tämä järjestely on selkeästi lisännyt opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua italian kielen opetukseen ja tukenut esimerkiksi italialaisessa yliopistossa vaihdossa olevia sekä Italiaan lähteviä opiskelijoita. Lisäksi monikielisyyden merkityksen pohtiminen hankkeen yhteydessä on lisännyt monikielisen pedagogiikan menetelmien käyttöä opetuksessa. Opiskelijoita kannustetaan aiempaa enemmän reflektoimaan omia kielitaitojaan ja kokemuksia kielten oppijoina sekä hyödyntämään italian opiskelussa monikielistä osaamistaan eli kaikkia kieliä, joita he ennestään osaavat. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia,

millainen vaikutus italian opetuksessa käytetyillä, monikielisyyttä tukevilla menetelmillä on opiskelijoiden metakognitiivisiin taitoihin sekä laajemmin kieliopinnoissa pärjäämiseen. Tulevaisuudessa kielikeskuksen opetustarjontaan on tarkoitus sisällyttää myös monikielisiä opintojaksoja. Kyse olisi opintojaksoista, joissa kahta kieltä opiskeltaisiin samaan aikaan ja uusien kielten omaksumisen avuksi olisi vielä kolmas tukikieli. Esimerkiksi alkeiskurssilla voitaisiin yhdistää italia ja ranska, ja tukikielenä toimisi englanti, jolla on kielen historian takia paljon yhteistä romaanisten kielten kanssa. Typologisesti läheisten kielten samanaikainen oppiminen on ymmärrettävästi toimivaa, mutta kieliparina ja tukikielenä voisivat toimia käytännössä mitkä vain kielet. Monikielisiä kursseja on jo pitkään pidetty esimerkiksi Turun yliopiston kielikeskuksessa. Monikielisen viestinnän opinnoissa opiskelijat harjoittelevat työelämää varten. Siellä tarvitaan yhä enemmän työntekijöitä, jotka osaavat puhua eri kieliä, valita tietoisesti keskusteluun sopivan kielen sekä viestiä kielten ja kulttuurien välillä⁶. Ei ole epäilystäkään, että sellaisia tulevaisuuden osaajia tarvitaan, ja toivon mukaan niitä pystyy jatkossa myös kielikeskuksemme kouluttamaan.

Lähteet

- Aamuposti* (6.4.2021). Helminen, K., Leinonen, S. & Liefänder-Leskinen L. Monipuolinen kielivaranto on Suomen elinehto.
- Annala, H. & Abruquah, E. (2021). KiVAKO UniTandem: Online Peer Language Learning. Teoksessa M. Tomberg & P. Lahdenmaa (toim.), *Ilon kautta - laadusta tinkimättä! Ammattikorkeakoulujen kielten ja viestinnän opetuksen päivät 7.–8.10.2021 SAMKissa* (s. 21–25.) Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121560648>
- Etelä-Suomen Sanomat*. (17.10.2021). Nyberg, H. Jos peruskoulussa opiskelee vaikka saksaa, voi pian olla yrity maailmassa haluttu työntekijä – oppilaiden kielivalinnoissa englanti jyrää muut kielet alleen. Saatavilla <https://www.ess.fi/uutissuomalainen/4334045>
- Euroopan komissio, Työllisyys-, sosiaali- ja osallisuusasioiden pääosasto, Humburg, M., Beadle, S., Smith, R. (2017). *Study on foreign language proficiency and employability: final report. Publications Office*. Saatavilla <https://data.europa.eu/doi/10.2767/908131>
- Euroopan neuvosto (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Strasbourg: Euroopan neuvosto. Saatavilla <https://rm.coe.int/1680459f97>
- Euroopan neuvosto (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors*. Strasbourg: Euroopan neuvosto. Saatavilla <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>
- Helsingin Sanomat*. (6.7.2021a). Närhi, J. Kielitaito tärkeä työmarkkinoilla, s. A30–31.
- Helsingin Sanomat*. (17.8.2021b). Saarikivi, J. Marginaaliin kirjoittajan muistolle, s. A5.
- Huhtala, A., Kursiä, A. & Vesalainen, M. (2021). I'm in contact with foreign languages every day. *European journal of applied linguistics*, 9(2), 365–390. Saatavilla <https://doi.org/10.1515/eujal-2019-0034>

⁶ Turun yliopiston Kielikeskus, Monikielisen viestinnän opinnot (<https://www.utu.fi/fi/yliopisto/kieli-ja-viestintaopintojen-keskus/opiskelu/opintotarjonta/monikielinen-viestinta>).

- Inha, K. & Mattila, P. (2018). Se on kielestä kiinni! Kielten eurooppalainen viitekehys uudistuu. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(5). Saatavilla <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2018/se-on-kielesta-kiinni-kielten-eurooppalainen-viitekehys-uudistuu>
- Korhonen, P. (2022). Hankkeesta ystävyteen. *Tempus*, 1/2022, 24–25.
- Lievonen, H. (4.11.2021). Kielivaranto nuutuu yhä englannin varjossa. *Opettaja*. Saatavilla <https://www.opettaja.fi/tyossa/kielivaranto-nuutuu-yha-englannin-varjossa/>
- Niemelä, H. (2021). Kieli-ideologiat ovat läsnä koulussakin. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 12(5). Saatavilla <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2021/kieli-ideologiat-ovat-lasna-koulussakin>
- Oksaar, E. (1980). Mehrsprachigkeit, Sprachkontakt, Sprachkonflikt. Teoksessa P. H. Nelde, (toim.), *Sprachkontakt und Sprachkonflikt: Languages in contact and conflict = Langues en contact et en conflict* (s. 43–52). Wiesbaden: Steiner.
- Opetushallitus (2018). *Kielten eurooppalainen viitekehys uudistui. Monikielisyys, kulttuurinen osaaminen ja merkitysneuvottelut osaksi EVK:ta*. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/cefr_companion-volume.pdf
- Pyykkö, R. (2017). Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja*, 2017:51. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-535-8>
- Turun Sanomat*. (2.12.2020). Mäntylä, K. & Maijala, M. Monipuolinen kielitaito on osa yhteiskunnallista tasa-arvoa. Saatavilla <https://www.ts.fi/puheenvuorot/5147637>
- Varttala, T. & Puranen, P. (2020). KiVAKO-hanke: korkeakoulut kielivarantoa kehittämässä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(2). Saatavilla <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2020/kivako-hanke-kerkeakoulut-kielivarantoa-kehittamassa>
- YLE*. (29.3.2021) Karismo, A. Matti Ylikontiola, 24, on harvinaisuus koulutettujen nuorten joukossa: saksan kielen osaajia on nyt niin vähän, että heistä kilpaillaan. Saatavilla <https://yle.fi/a/3-11855018>
- Ylönen, S. & Heinonen, H. (2017). Universitäten zwischen Mehrsprachigkeit und „international English“ – Sprachideologien und Einstellungen des Personals finnischer Universitäten zu Mehrsprachigkeit und Deutsch. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* 22: 2, 9–29. Saatavilla <http://tujournals.ulb.tu-darmstadt.de/index.php/zif/>